

Topònims franquistes

written by Cabassers.org | 19/01/2022

A l'apartat de [topònims no normatius](#) d'aquesta web hi relacionem els deu municipis que no tenen, encara, com a denominació oficial la forma normativa del seu topònim, sinó que usen formes que no s'ajusten a la normativa de la llengua catalana. Entre ells, quatre formes estan indicades com a imposicions franquistes. Són aquestes:

Cabacés

Capmany

Lladó

Rialp

La llengua catalana no fou normativitzada fins a la segona dècada del segle XX i això feu que no hi hagués regulació pròpia sobre la toponímia que, de totes maneres, patí un procés d'adaptació a les normes ortogràfiques de la llengua castellana des del decret de Nova Planta. Per exemple, la forma "Cabacés" es troba documentada per primer cop el 2 d'octubre de 1742; la llengua castellana ja tenia normativa en aquelles dates, i per aquest motiu aparegué l'accent sobre l'última síl·laba del topònim, en un moment en què el català no disposava d'accents gràfics, i el funcionariat i clergat ja havia estat educat en castellà. Els altres topònims de la llista fixaren la seva grafia segons la pronúncia del nom de lloc.

El primer cop que es fixà una grafia oficial per a la toponímia catalana (i per a tota l'espanyola) fou al segle XIX, quan es publicà l'obra [*Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc., de las cuarenta y nueve provincias de España : dispuesto por riguroso orden alfabético entre las provincias, partidos judiciales, ayuntamientos, y entidades de poblacion.*](#) Aquesta nomenclatura fou la que usà el Instituto Geográfico y Estadístico del govern espanyol, a partir del 1870, per a fixar la forma gràfica de la toponímia oficial. Això fou així fins que el 1933 el Govern de la Generalitat oficialitzaria (mitjançant un Decret de la Conselleria de Governació, publicat al BOGC núm. 119 (14/11/1933), [pàgs. 990-995](#)) la llista normativitzada dels noms dels municipis de Catalunya. Aquesta llista havia estat encarregada a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i publicada a l'opuscle "LLISTA DELS NOMS DELS MUNICIPIS DE CATALUNYA. Dreçada per la secció filologica de l'Institut d'Estudis Catalans amb la col·laboració de la ponencia de divisio territorial." Els autors foren Josep Maria de Casacuberta, Joan Coromines i Pompeu Fabra. El Decret de 1933 contenia, en dues taules, la versió del topònim de l'Institut Geográfico y Estadístico, i la normativitzada i que seria oficial a partir de llavors.

La dictadura franquista abolí la Generalitat de Catalunya i tota la legislació que havia emès ja a l'abril del 1938 (BOE n. 534, 08/04/1938, [p. 6674](#)), i aquesta disposició s'aplicà a mesura com el territori català anava essent ocupat pels colpistes, fins a la completa ocupació a primers de 1939. El que va fer el franquisme fou tornar a utilitzar com a formes oficials de la toponímia catalana les fixades el 1870 per l'Institut Geográfico y Estadístico, revertint la normativització de 1933. És a dir, deturpà els topònims tornant a aquelles formes prenortives. En paraules del professor Xavier Rull (*Els límits en la fixació gràfica dels topònims en català*, pàgs.136-137):

Les autoritats franquistes van dur a terme una política de persecució del català; i una de les accions d'aquesta persecució consistia a desconstruir l'obra normalitzadora de la Mancomunitat i de la Generalitat republicana. Per això el franquisme va recuperar les grafies antigues [...]: era una manera de desprestigiar l'obra de Pompeu Fabra, i per tant de fer visible als catalanoparlants que el català era una parla sense normes ortogràfiques clares.

August Rafanell, a "Breu relació de la destrucció del català sota el franquisme" (Lengas, 66 | 2009, [7-30](#)) explica així la imposició de deturpacions toponímiques per part de la dictadura:

Així que els partidaris de Franco prenen el país, els indicadors públics en català es fan miques a cop de martell i a la vista de tothom. N'hi haurà uns quants que sobreviuran, inacessibles a la piqueta, convertits d'aquesta forma en veraders palimpsestos, o sigui en restes textuais d'un naufragi. Els noms de les coses més sentides per la gent va experimentar una revocació total. No solament es van pulveritzar les plaques relacionades amb el règim derrotat. Durant un cert temps (poc, tot sigui dit), a la plaça de Catalunya de Barcelona –centre neuràlgic de la ciutat moderna– se li donarà el títol de «plaza del Ejército español». De molta més durada serà la conversió de la «Biblioteca de Catalunya» en «Biblioteca Central».

Però va tenir encara un calat més fondo el rebateig dels topònims. Així, Girona i Lleida, escrits tal com s'havien dit sempre en català, passen a ser pures suposicions orals, subordinades als noms oficials de Gerona i Lérida. A les ciutats mitjanes també se'ls va obligar a alterar la seva principal matrícula identificativa: Vilanova i la Geltrú a partir d'ara serà Villanueva y Geltrú; Terrassa, Tarrasa; Sant Sadurní d'Anoia, San Sadurní de Noya; Sant Boi de Llobregat, San Baudilio de Llobregat, etc. Inclús molts

poblets, encara plenament monolingües en català, s'hauran de blegar davant del correctiu: Sant Fost de Campsentelles passarà a ser San Fausto de Campcentellas; Sant Fruitós de Bages, San Fructuoso de Bages; Sant Quirze de Besora, San Quírico de Besora; Sant Esteve de Llémena, San Esteban de Llémana; Joanetes, Juanetas, Sant Climent Sescebes, San Clemente Sasebas, etc. etc. No acabaríem.

Es tractava de fer veure a tothom que la normativització promoguda pel catalanisme institucional d'avantguerra no havia existit. O, en tot cas, que ja li havia passat l'hora. Per això, a part de castellanitzar-los, a la major part dels noms de lloc se'ls va reposar la forma antiga, pre-normativa. La manera de designar la ciutat de Vic esdevé tot un paradigma. Fins al tardofranquisme, la forma Vic, pròpia del català normalitzat i indistinta fonèticament de l'arcaïtzant Vich, serà proscripita i sancionada. Encara a finals de la dècada dels seixanta, una simple hac podia comportar algun maldecap a qui s'atrevis a prescindir-ne.

Un cop recuperada la Generalitat, després de la mort de Franco, el govern català va emprendre la restitució dels noms de lloc, per a restablir les formes normativitzades segons les normes de l'idioma, ja oficialitzades el 1933. Així, la [Llei 12/1982](#), que regulava el procediment de canvi de nom dels municipis de Catalunya, també feia èmfasi en el mal que el franquisme havia fet a la toponímia, i en la necessitat de restaurar-la:

La Generalitat de Catalunya, el 20 d'abril de 1931, encomanà per decret a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans la revisió del nom dels municipis de Catalunya quant a l'ortografia, i el restabliment de la forma catalana dels que havien estat castellanitzats. El 1939 els noms d'aquesta llista foren novament sotmesos a deformacions ortogràfiques i a adaptacions al castellà, i el nom dels municipis que han resultat d'agregacions o de segregacions de nuclis de

població del 1939 ençà presenta sovint formes arbitràries, allunyade de la tradició catalana. Es fa necessari, doncs, de promulgar una norma que ens permeti, tot respectant l'autonomia municipal en aquesta matèria, l'aplicació efectiva d'una toponímia correcta als municipis de Catalunya.

Tot i que el [1983](#) la Generalitat oficialitzà provisionalment i mentre els ajuntaments no adoptessin resolucions definitives els topònims amb les formes normatives fetes ja oficials el 1933, alguns municipis s'hi resistiren i aconseguiren, amb posterioritat a aquesta data (excepte Lledó, que ja apareix a la llista de 1983 amb la forma "Lladó"), recuperar les formes deformades, impròpies i prenormatives, imposades pel franquisme el 1939, revertint la normativització de 1933. Per això els topònims que mantenen les formes imposades el 1939 es consideren d'imposició franquista, encara que es tornessin a oficialitzar amb posterioritat al 1983, després d'haver estat substituïdes durant un temps breu per les formes normatives, ja que [la il·legitimitat franquista és ininterrompuda](#). Hi ha un cas amb variacions: Rialb, que el 1933 s'oficialitzà com a Rialb de Noguera, tot i que actualment l'IEC ha suprimit "de Noguera" del topònim.

L'existència d'aquestes formes pot considerar-se una pervivència, encara, del [franquisme sociològic](#); és a dir, dels efectes que tigué la dictadura, en aquest cas sobre l'àmbit de la toponímia oficial; és obvi que sense el franquisme la llista del 1933 no hauria deixat de ser vigent, i per tant la toponímia oficial catalana no s'hagués vist desnormativitzada el 1939. En un procés similar, aquest franquisme sociològic encara perviu, també, en edicions de llibres censurats, que es continuen editant amb les parts censurades pel franquisme a l'estat espanyol. També es reproduïx el mateix cas en determinades pel·lícules, que encara s'emeten sense les parts que n'eliminà la censura.

Roda de Berà fou un cas similar als quatre anteriors, fins que

[el 2012](#) substituï la forma “Roda de Barà” per la normativa que actualment és oficial. Imposada la forma Bará pel franquisme, el 1983 la Generalitat oficialitzà de nou la grafia Roda de Berà, però a la llista de noms dels municipis del [1984](#) ja hi apareix, de nou, sota la forma Roda de Barà (canviant només l’accent tancat per un d’obert a Barà). De fet, a la carretera N-340 encara s’hi poden trobar [indicadors](#) amb la forma imposada el 1939, “Roda de Bará”, amb accent tancat.

La Torre de Capdella, capital del municipi de la Torre de Cabdella, és un cas similar: la forma oficial del municipi és la normativa, però la de la seva capital, del mateix nom, és la imposada el 1939 pel franquisme. I això ho consentí la Generalitat en temps molt recents (el 2015), també per als nuclis de Central de Capdella i Capdella, al mateix municipi.

Finalment, el cas paradigmàtic de toponímia franquista és [Villafranco del Delta](#), un nucli del municipi d’Amposta, construït el 1951 i batejat amb aquest nom en honor al dictador. El topònim fou canviat pel de Poblenu del Delta unilateralment per la Generalitat el 1989. Tanmateix, no és pas pitjor el topònim Villafranco que Cabacés, Capmany, Lladó o Rialp: mentre que el primer va ser pensat per a homenatjar un dictador vencedor d’una guerra, les deturpacions van ser imposades per a humiliar i vexar no només els vençuts, sinó una llengua i una cultura.

Articles relacionats:

- [La capacitat coercitiva de la Llei de Memòria Democràtica](#)
- [La continuïtat de la il·legitimitat franquista](#)
- [La diferència entre toponímia prenortativa, normativa i franquista](#)
- [La Llei de Memòria Democràtica i la toponímia](#)
- [La Ponència de la llei de memòria democràtica de la Comissió de Justícia del Parlament reconeix la necessitat d’eliminar la toponímia deturpada pel franquisme](#)

- La toponímia franquista no té defensa jurídica possible sense caure al revisionisme
- Hem demanat a la Consellera de Justícia que la futura llei de Memòria Democràtica de Catalunya faci retirar la toponímia franquista

Informació relacionada: Punt 8 de l'estudi jurídic, "La legislació de Memòria Democràtica"